

KS. MARIUSZ SZYPA

BAZYLIKA MNIEJSZA JAKO CENTRUM ŻYCIA LITURGICZNEGO

THE MINOR BASILICA AS A CENTER OF THE LITURGICAL LIFE

A b s t r a c t. The decree *Domus Dei* collects standards and wishes of the Church not only for those churches that are endowed with the title of minor basilica, but also churches that already have the privilege to implement the principles and obligations under the papal ennoblement. This decree envisages increasing requirements for future minor basilicas to curb the excessive spread of this privilege. Looking at the practice in Poland, it is difficult to observe the inhibition of this process, and even one may be tempted to say that the opposite is true. More and more churches receive the title, not always meeting the basic requirements with respect to each church, not to mention those from which it is requested that they should be the centers and the models for the liturgical and pastoral life.

Among the expectations put upon churches that are trying to receive the title of minor basilica, there are no particularly difficult conditions they have to meet. Actually, each center of parish life has to fulfill a minimum of the requirements posed to minor basilicas. The award, which is conferred on a church by giving it the title of minor basilica, still should stimulate its work and commitment in the field of liturgy. In this way preference is to be expressed among those who work in the spirit of obedience to the Church, which is expressed in the observance of the norms of the liturgical law. And it is a quiet expression of love and unity with the visible head of the Church, to which they can look and take as a model for other pastoral centers.

At no point does the document mention the possible revocation of the title of minor basilica, if the above conditions are not fulfilled or notoriously neglected. The possibility of taking the title would certainly be a mobilizing factor for fulfilling the tasks and responsibilities of the document, however, it presupposes the good will and continuous work for development and not for stagnation.

Key words: basilica, minor basilica, liturgical law, formation, choir, *Domus Ecclesiae*.

WSTĘP

Aby wyrazić wdzięczność, okazać uznanie bądź podkreślić szczególną rolę w życiu społeczeństwa, odznacza się ludzi różnego rodzaju tytułami, orderami, które przez przypisaną im rangę wyrażają stopień tegoż uznania. Nie wyróżnia się wszystkich, lecz tych, którzy w sposób szczególny zasłużyli na zauważanie, by docenić ich trud, a także pobudzić do dalszej pracy. Tak czynią władze państwowe, samorządowe względem zasłużonych obywateli, tak czynią władze kościelne wobec zasłużonych dla Kościoła tak pośród świeckich, jak i duchownych. Podobnie czyni się względem budynków kościelnych. Gwoli docenienia gromadzenia się ludu Bożego przy konkretnych kościołach, pracy wkładanej na polu liturgii czy duszpasterstwa, niektóre z nich otrzymują tytuł Bazyliki mniejszej. Wyróżnienie to przyznawane jest przez Stolicę Apostolską. Bazyliki mniejsze mają być, w założeniu, centrum życia liturgicznego, wzorem dla innych kościołów nie tylko co do celebracji liturgicznej, ale także posługiwania duszpasterskiego. W ostatnim czasie nie ma roku, żeby nie została wydana decyzja podnosząca do tytułu bazyliki mniejszej któryś z kościołów na terenie Polski¹. Co zatem wyróżnia te kościoły? Jakie są warunki, które muszą spełnić? Pomocą w odpowiedzi na te pytania niech będzie analiza wskazań zawartych w dokumencie Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów „*Domus Dei*”. *Dekret o tytule bazyliki mniejszej*². Pierwsza jego wersja³ została proklamowana 6 czerwca 1968 r. W wyniku reformy liturgicznej po II Soborze Watykańskim wersja poprawiona i dostosowana do obecnych norm została promulgowana 9 listopada 1989 r.

1. *DOMUS ECCLESIAE* – MIEJSCE ZGROMADZEŃ KOŚCIOŁA

Najpierw przyjrzyjmy się pokrótce początkom istnienia budownictwa przeznaczonego do zgromadzeń Kościoła⁴. Pierwsze wieki istnienia Kościoła

¹ W 2014 r. do tytułu Bazyliki mniejszej podniesione zostały trzy kościoły na terenie Polski, natomiast rok wcześniej dwa kościoły.

² Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. *Domus Dei. Dekret o tytule bazyliki mniejszej*. Cz I nr 1 -4. „Anamnesis” 14:1997/98 s. 9-12 (= *Domus Dei*).

³ *Dekret Kongregacji Obrzędów dotyczący tytułu Bazyliki Mniejszej*. W: *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*. T. 2 z. 2. Warszawa 1970 s. 252-259.

⁴ Szerzej temat podjęty w: B. FILARSKA. *Początki architektury chrześcijańskiej*. Lublin 1983 oraz B. FILARSKA. *Początki sztuki chrześcijańskiej*. Lublin 1986.

są czasem, gdy nie zabiega się o specjalne miejsca zgromadzeń modlitewnych gmin chrześcijańskich. Jeden z powodów to prześladowania chrześcijan, choć nie trwały one ciągle. Nie myślano w tym czasie o budowie miejsc, w których można by spotkać się na wspólnych zgromadzeniach, gdyż wystarczające stawały się adaptowane do potrzeb liturgicznych domy udostępniane wspólnocie przez zamożniejszych jej członków. Świadczenia takiego postępowania daje św. Paweł, który w swoich listach, pozdrawiając adresatów, nie omieszkiał przez nich pozdrowić całej wspólnoty gromadzącej się w domach adresatów: „Pozdrowcie także Kościół, który zbiera się w ich [tj. Pryscylli i Akwili] domu” (Rz 16,3-4)⁵. Owe domy, *domus Ecclesiae*, nazywano *titulus*. To właśnie *titulus* wskazywał właściciela domu, który używany był, a później nawet oddany wyłącznie na zgromadzenia chrześcijan⁶.

Samo słowo „bazylika” chrześcijanie przejęli z języka świeckiego, określając nim miejsca zgromadzenia modlitewnego. Pierwszy raz słowa tego w odniesieniu do budowli cywilnej użył Psudo-Justyn w *Cohortatio ad Graecos*⁷. Pierwsze bazyliki w znaczeniu liturgicznym to miejsca, które tylko adoptowano do sprawowania liturgii. Wcześniej służyły one jako siedziby wysokich urzędników państwowych czy jako budynki użyteczności publicznej przeznaczone do handlu, sądownictwa czy jako sale audiencyjne. Początkowo nie budowano nowych budowli.

Różne są hipotezy co do powstawania bazylik chrześcijańskich. Bogusław Nadolski wylicza ich aż dziewięć, a wśród nich m.in. takie jak „potrzeba sprawowania liturgii, nawiązanie do architektury synagogi, przejęcie pewnych elementów ze świątyń pogańskich, wzorowanie się na bazylikach kultów misteryjnych”⁸. Każdy z nich wpłynął znacząco na adaptacje budynków do potrzeb wspólnoty, które związane były ściśle z użytkowaniem liturgicznym. Kształtowanie się zatem architektury pierwszych bazylik miało wiele źródeł. Choć przejmowano budynki, to jednak dostosowywano je do sprawowanego kultu. Ogromne przestrzenie bazylik dawały odtąd wielkie możliwości w dziedzinie kształtowania się przestrzeni liturgicznej. Świątynie pogańskie nie były nastawione na gromadzenie się w nich wiernych, w samej świątyni przebywali kapłani, będący stróżami i sprawującymi służbę względem bóstw. Natomiast miejsca kultu chrześcijan z założenia miały gromadzić wiernych na celebracji Misterium Jezusa Chrystusa, dlatego wydaje

⁵ Por. B. FILARSKA. *Początki architektury chrześcijańskiej* s. 23.

⁶ B. NADOLSKI. *Titulus*. W: *Leksykon liturgii*. Oprac. B. Nadolski. Poznań 2006 s. 1593.

⁷ B. NADOLSKI. *Bazylika*. W: *Leksykon liturgii* s. 140.

⁸ Tamże.

się, że najlepszym ku temu miejscem były bazyliki świeckie. Wiele spośród takich bazylik stało obok domów prywatnych, w których już wcześniej się gromadziło, i zostało ofiarowanych gminom chrześcijańskim w pierwszych latach tzw. małego pokoju. Gdy natomiast IV wiek przyniósł swobodę wiary chrześcijańskiej i rozrost wspólnot, zrodziła się potrzeba kolejnych budynków użyteczności sakralnej. Najlepszym wzorcem były bazyliki. Problem pojawił się w dekoracjach tychże miejsc, gdyż ciągle dominowała jeszcze starotestamentalna świadomość zakazu czynienia obrazów, a z drugiej pogański kult, w którym pełno było posągów i wizerunków bóstw. Z pewnością był to powód rezygnowania z ozdób na rzecz surowości⁹.

Samo architektoniczne rozplanowanie bazyliki wynikało ze struktury wspólnoty chrześcijańskiej, w której można wyszczególnić: katechumenów, pokutujących, wiernych i duchowieństwo. Dla każdej z wymienionych grup przeznaczone było inne miejsce. I tak można wyszczególnić trzy główne części wczesnochrześcijańskiej bazyliki. Pierwsza to część wstępna z atrium dla pokutników oraz narteksem dla pokutników i katechumenów, którzy mogli słuchać. Druga to nawa dla wiernych, a trzecia to prezbiterium dla duchowieństwa. Pomiedzy nawą a prezbiterium znajdował się ołtarz. Prezbiterium z ławami dla duchowieństwa wyrażało łączność Kościoła pielgrzymującego z Kościołem tryumfującym, pomiędzy którymi jak brama znajdował się ołtarz. W apsydzie umieszczano przedstawienie Chrystusa nauczającego bądź otoczonego apostołami, co miało podkreślić działanie duchowieństwa w zastępstwie Chrystusa – *in persona Christi*¹⁰.

Pierwszy raz tytuł bazyliki mniejszej nadał w 1783 r. papież Pius VI kościołowi pw. św. Michała w Tolentino we Włoszech. Tytuł ten ściśle łączy się z bazyliką większą, wśród których pierwsze miejsce zajmuje Archibazylika św. Jana na Lateranie, katedra Biskupa Rzymu. Bazylika mniejsza jest zawsze związana z osobą Następcy św. Piotra. Zazwyczaj tytuł ten nadaje się kościołom znajdującym się poza obszarem miasta Rzymu¹¹.

⁹ Tamże.

¹⁰ A. LUFT. *Bazylika. Struktura architektoniczna i interpretacja ideowa*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 2. Lublin 1985 kol. 149-150.

¹¹ Wyjątkiem są Bazylika św. Franciszka i Bazylika Matki Bożej Anielskiej w Asyżu, które choć znajdują się poza miastem Rzym posiadają tytuł Bazyliki większej nadane odpowiednio w 1754 i 1909 r.

2. BAZYLIKA MIEJSCEM CELEBRACJI

Dokument Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów¹² w pierwszych swoich normach koncentruje się na samej przestrzeni akcji liturgicznej. W czterech punktach syntetycznie wyszczególnione są życzenia względem kościołów ubiegających się o tytuł bazyliki mniejszej. Wymieniając owe warunki, Dekret skupia się najpierw na tych sprawach, które mają być obecne w kościele i realnie spełniać swoje funkcje i zadania, a które należy wykazać w procesie starania się o nadanie tytułu¹³.

Pierwszy z warunków odnosi się do samych początków istnienia budynku. Kościół musi być poświęcony specjalnym obrzędem. Z dokumentu wynika jasno, że nie może być bazyliką mniejszą budynek, który nie został jeszcze poświęcony. Nie znaczy to, że należy znać datę dedykacji kościoła, bo taka może być trudna bądź niemożliwa do ustalenia. Zgodnie jednak ze starożytną tradycją Kościoła musi to być budynek przeznaczony wyłącznie na użytek kultu, gdzie może swobodnie gromadzić się wspólnota Kościoła by słuchać Słowa Bożego i sprawować świętą liturgię. Wypada, by taki budynek był poświęcony Bogu specjalnym uroczystym obrzędem¹⁴.

Kolejny warunek ściśle łączy się z pierwszym. Tego zaszczytnego tytułu nie można nadać kościołom, w których nie kwitnie życie liturgiczne i duszpasterskie. Podkreśla się w ten sposób ogólny cel poświęcenia każdego kościoła i wymaga się, by nie tylko było to miejsce życia wspólnoty parafialnej, ale także większego terytorium. Ośrodek ten ma żyć i tętnić celebracją świętych sakramentów, a w szczególności sprawowaniem Eucharystii, sakramentu pokuty i pojednania, ale także innych sakramentów. Nie może być to miejsce typowe, takie jak inne kościoły na danym terenie. Owa nietypowość ma wyrażać się we wzorowym przygotowaniu i sprawowaniu świętych czynności. Ta wyjątkowość celebracji wyrażać się ma także przez wierne przestrzeganie zasad liturgicznych oraz ma być dopełniona rzeczywistym czynnym uczestnictwem wiernych. Wynika z tego, że owego warunku nie spełniają kościoły, w których celebracje liturgiczne odbywają się okazjonalnie albo są zdominowane przez czynne uczestnictwo tylko duchowieństwa.

¹² *Domus Dei* cz I nr 1 -4.

¹³ *Domus Dei* cz. II nr 4.

¹⁴ Por. *Obrzędy poświęcenia kościoła* nr 2. W: *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*. Katowice 2012 s. 26; także *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego*. Poznań 2006 nr 297 (= OWMR).

W omawianym dokumencie wśród kryteriów, które mają być wyznacznikiem w procesie ubiegania się o tytuł bazyliki mniejszej, silny akcent postawiony jest nie tylko na poprawne przygotowanie i przebieg celebracji liturgicznej. Kościół będący bazyliką ma być dla innych kościołów wzorem, co oznacza zachowanie w nim szczególnej wierności w przestrzeganiu przepisów liturgicznych oraz propagowanie czynnego udziału wiernych w sprawowanych obrzędach¹⁵. W normach tych można doszukać się także znaczącego celu praktycznego. Bazyliki mniejsze, w których na co dzień liturgia nie jest celebrowana przez biskupa, mają być miejscem, w którym wzorowo sprawowane są sakramenty i sakramentalia przez prezbiterów. Punkt ten wyraża życzenie Kościoła, aby celebracje sprawowane w bazylikach mniejszych były przykładem godnym naśladowania.

Poprawnie sprawowana służba Boża w bazylikach mniejszych to także wyraz komunii z papieżem, stróżem liturgii w całym Kościele. O wyrażaniu tej miłości pisał Jan Paweł II: „kapłan, który wiernie sprawuje Mszę św. według norm liturgicznych, oraz wspólnota, która się do nich dostosowuje, ukazują w ten sposób dyskretnie swoją miłość do Kościoła”¹⁶. Posłuszeństwo prawodawcy jest w ten sposób wyrazem miłości do tego, kogo on reprezentuje.

Celem zapewnienia odpowiednich warunków przestrzennych dla celebracji dokument podejmuje następnie temat urządzenia i przygotowania prezbiterium. Punktem wyjścia jest troska o szacunek do świętych misteriiów. Dlatego wymóg ten argumentowany jest szczególną godnością i przykładowością w przygotowaniu miejsca dla liturgii. W miejscu tym wspomina się nie tylko o istnieniu takich miejsc, jak ołtarz, ambona i miejsce przewodniczenia, ale także o zgodnym z obecnymi wymogami odnowy liturgicznej ich usytuowaniu¹⁷. Dekret nie podaje szczegółowych norm, lecz odsyła do bieżących norm zawartych i wyjaśnionych w *Ogólnym wprowadzeniu do Mszału Rzymskiego* (OWMR)¹⁸. Z tego punktu wynika też, że wymagane jest nie tylko istnienie tych miejsc celebracji, ale także zgodne z zamysłem Kościoła ich użytkowanie w czasie każdej celebracji, i to nie tylko świątecznej czy uroczystszej. W kolejnej części dokumentacji należy wykazać istnienie w formie zdjęć: ołtarza, ambony, krzesła kapłana przewodniczącego, miejsc

¹⁵ *Domus Dei* cz. I nr 1.

¹⁶ Zob. JAN PAWEŁ II. Encyklika *Ecclesia de Eucharistia* Ojca Świętego Jana Pawła II do Biskupów do Kapłanów i Diakonów do Zakonników i Zakonnice do Katolików Świeckich oraz do wszystkich ludzi dobrej woli o Eucharystii w życiu Kościoła. Poznań 2003 nr 52.

¹⁷ *Domus Dei* cz I nr 2.

¹⁸ Podane numery obowiązującego wtedy OWMR to 253-280, obecnie są to numery 288-318.

dla usługujących i ministrantów, chrzcielnicy, miejsca przechowywania Eucharystii oraz miejsca sprawowania sakramentu pokuty i pojednania¹⁹.

Kolejne wskazanie typowanego kościoła to szczególne znaczenie w diecezji. Inny tego typu powody to znajdowanie się w nim ciała lub większej relikwii jakiegoś świętego bądź też świętego wizerunku otaczanego szczególnie czcią wiernych. Na ostatnim miejscu wspomina się szczególne walory kościoła jako pomnika historycznego bądź obiektu o szczególnej wartości artystycznej, co wydaje się być odpowiednią gradacją, jeśli pamięta się o celu ustanowienia bazyliki mniejszej, którym jest szczególne znaczenie liturgiczne i duszpasterskie²⁰.

Nie jest możliwe sprawowanie obrzędów uroczyście i prawidłowo bez odpowiednio przygotowanego i liczebnie zaspokajającego celebrazję zespołu osób, podejmujących różne funkcje w liturgii. Z tego względu kolejny silny akcent zostaje położony na zespół liturgiczny. Wymienia się tu prezbiterów, zespół ministrantów i scholę śpiewaków. Mówiąc o prezbiterach, zaznacza się, aby przy przyszłej bazylice była odpowiednia ich liczba, szczególnie dla sprawowania Najświętszej Ofiary oraz sakramentu pokuty i pojednania, by wierni mieli sposobność do częstszego przyjmowania tych sakramentów, a przynajmniej tego drugiego²¹.

Od osób świeckich wymaga się dobrze przygotowanego zespołu ministrantów oraz zespołu śpiewaków. Przy posłudze śpiewem na pierwszym miejscu wymienia się scholę śpiewaków. Zaznacza się w ten sposób *participatio actuosa* wiernych, tak by schola wspomagała w śpiewie, a nie wyręczała czy wręcz zastępowała w znacznej części przez śpiew wielogłosowy, który z zasady jest domeną chórów. Gdy mowa o tym sposobie posługi, wskazać należy nie tylko śpiew, lecz pamiętać trzeba także o muzyce instrumentalnej. Choć dokument nie mówi o tym *expressis verbis*, wynika zeń jednak wskazanie, aby przyszła bazylika posiadała czynne organy (pierwszy wśród instrumentów muzycznych w czynnościach liturgicznych²² oraz biegłego organistę, nie wykluczając wszelako wykonywania muzyki na innych prawnie dopuszczonych instrumentach muzycznych.

Analizując powyższe cztery punkty dokumentu, można zauważyć syntetycznie zebrane najważniejsze postulaty co do liturgicznego przygotowania miejsca i ludzi nie tylko przyszłej bazyliki, lecz każdego kościoła, zwłaszcza

¹⁹ *Domus Dei* cz. II nr 4.

²⁰ *Domus Dei* cz. I nr 3.

²¹ *Domus Dei* cz. I nr 4.

²² Por. OWMR 312-313.

parafialnego. To pośrednio względem kościoła parafialnego wyraża się życzenie, by był ośrodkiem życia liturgicznego wspólnoty parafialnej, czerpiąc wzór życia liturgiczno-duszpasterskiego tętniącego przy bazylice mniejszej.

3. OBOWIĄZKI I ZADANIA

Kolejne punkty dokumentu Kongregacji podejmują temat obowiązków i zadań w dziedzinie liturgiczno-duszpasterskiej, które nakłada się zwłaszcza na kościół cieszący się tytułem bazyliki mniejszej. Cztery punkty wyznaczają kręgi szczególnego zaangażowania liturgicznego.

Pierwsze z wymienianych zadań to liturgiczna formacja wiernych, która ma być stałym elementem duszpasterskiego życia bazyliki mniejszej. W sposób szczególny skierowana ma ona być na kształcenie osób działających w zespołach, które ustanawiane są dla sprawowania czynności liturgicznych. Wymienia się także specjalne kursy dokształcające, serie konferencji i inne podobne służące budowaniu pogłębionego przeżywania i celebrowania świętych misterii. Wśród środków temu służących wymienione jest nie tylko upowszechnianie nauczania papieskiego odnośnie do samej liturgii, ale także zgłębianie i analiza dokumentów wydawanych przez papieża i Stolicę Apostolską, które odnoszą się do przede wszystkim do liturgii Kościoła²³.

W odniesieniu do czynności związanych z kultem kolejny punkt mówi nie tylko o samej liturgii, ale zwraca szczególną uwagę na wszelkie obrzędy związane z rokiem liturgicznym. Szczególne miejsce mają obrzędy związane z okresami mocnymi. Prócz tego, co w okresie Adwentu, Bożego Narodzenia, Wielkiego Postu i Wielkanocy „typowe” dla parafialnego duszpasterstwa, nie może zabraknąć uświęconych przez tradycję obrzędów przypisanych poszczególnym okresom, które zawarte są w księgach liturgicznych. Powinno pielęgnować się wszelkie formy pobożności ludowej, na których celebrację zezwoliła odpowiednia władza. Wszystkie one mają być sprawowane nie tylko z wielką starannością, ale ponadto mają być dobrze przygotowane. Podkreślony zostaje szczególny starożytny zwyczaj gromadzenia się w Wielkim Poście na wzór rzymskich stacji. Jeśli jest taki zwyczaj, zalecane jest, aby przy wyznaczaniu takich miejsc nigdy nie pomijano bazyliki mniejszej²⁴.

²³ *Domus Dei* cz. III nr 1.

²⁴ *Domus Dei* cz. III nr 2.

Omawiany dokument wielki nacisk kładzie, kolejny raz w tym kontekście, na czynne uczestnictwo wiernych tak w celebracji Eucharystii, jak i Liturgii Godzin. Różne funkcje i posługi powinny być wykonywane i podejmowane przez wiernych, którzy są ustanawiani do ich podejmowania, a w razie ich braku w czasie celebracji nie pozostawiano tychże funkcji celebransom przewodniczącemu zgromadzeniu liturgicznemu czy koncelebansom. Jeśli chodzi natomiast o liturgię uświęcania czasu, podkreśla się nie tylko w ogóle jej istnienie w rocznym życiu duszpasterskim wspólnoty gromadzącej się w bazylice mniejszej, szczególnie w jej głównych godzinach (jutrznia i nieszpory), ale także uczestnictwo w niej wiernych. Mówiąc o przepowiadaniu, zaznacza się, aby obok homilii nie zabrakło także kazań nadzwyczajnych, choć instrukcja nie precyzuje, co miałyby oznaczać ich „nadzwyczajność”.

Następny podejmowany obowiązek i zadanie to troska, aby należycie dbać o muzyczną oprawę celebracji liturgicznych, a także o czynne zaangażowanie wiernych w śpiew. Nie należy pozostawiać śpiewu tylko zespołom szczególnie do tego przygotowanym, ale dbać o to, by wierni nie byli tylko słuchaczami wykonywanych śpiewów. Dlatego należy troszczyć się o to, by wierni potrafili nie tylko uczestniczyć w liturgii przez wypowiedanie aklamacji, antyfon, hymnów, pozdrowień, ale by potrafili je także śpiewać. Zważając na fakt coraz częstszych międzynarodowych zgromadzeń liturgicznych, szczególnie powinno się dbać o to, aby w bazylice mniejszej wierni potrafili nie tylko odmówić wspólnie, ale także śpiewać w języku łacińskim przynajmniej Wyznanie Wiary i Modlitwę Pańską²⁵.

Ponieważ tytuł bazyliki mniejszej nadawany jest po to, aby w sposób szczególny zaakcentować łączność z Stolicą św. Piotra w Rzymie, co roku powinny być w sposób uroczystszy sprawowane niektóre obchody. Ta szczególna więź powinna uwidocznic się w dniach, kiedy liturgia szczególnie akcentuje obchody związane z urzędem papieża: święto Katedry św. Piotra (22 lutego), uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła (29 czerwca) oraz w rocznicę wyboru Ojca Świętego bądź w rocznicę inauguracji Jego pontyfikatu²⁶. O zewnętrznych znakach szczególnej komunii z Biskupem Rzymu świadczyć mają także przywileje nadane bazylikom mniejszym, wśród których wymienia się: używanie znaku papieskiego w formie „skrzy-

²⁵ *Domus Dei* cz. III nr 3; por. OWMR 41; Konstytucja o Liturgii Świętej *Sacrosanctum Concilium*. W. Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst polski, nowe tłumaczenie. Poznań 2002 nr 54 (= KL).

²⁶ *Domus Dei* cz. III nr 4.

zowanych kluczy” jako ornamentu na chorągwiach, sprzętach używanych podczas liturgii czy na pieczęci, a także dodatkowy dzień świąteczny w kalendarzu w rocznicę nadania kościołowi tytułu bazyliki mniejszej²⁷.

4. WNIOSKI

Dekret *Domus Dei* zbiera normy i życzenia Kościoła nie tylko względem tych kościołów, które zostaną obdarzone tytułem bazyliki mniejszej, ale także świątyń, które już posiadają ten przywilej, aby realizowały założenia i obowiązki wynikające z papieskiej nobilitacji. Dekret ten zakłada zwiększenie wymagań stawianych przyszłym bazylikom mniejszym, aby zahamować nadmierne rozpowszechnianie się tego przywileju²⁸. Patrząc na praktykę względem obszaru Polski, trudno zauważyć zahamowanie tego procesu, a nawet można pokusić się o stwierdzenie, że jest wręcz odwrotnie. Coraz więcej kościołów otrzymuje ten tytuł, nie zawsze spełniając podstawowe wymagania względem każdego kościoła, nie mówiąc już o tym, od którego żąda się, by był centrum i wzorem życia liturgiczno-duszpasterskiego.

Wśród oczekiwań stawianych kościołom, które starają się o tytuł bazyliki mniejszej, nie ma szczególnie trudnych do zrealizowania warunków. Właściwie każdy ośrodek życia parafialnego powinien w sposób minimalny realizować wymagania, jakie stawia się bazylikom mniejszym. Wyróżnienie, które nadaje się przez tytuł bazyliki mniejszej, ma jednak ciągle pobudzać do pracy i zaangażowania na polu liturgii. W ten sposób ma wyrażać się pierwszeństwo wśród tych, którzy działają w duchu posłuszeństwa Kościołowi, wyrażonemu w przestrzeganiu normom prawa liturgicznego. A jest to cichy wyraz miłości i jedności z Widzialną Głową Kościoła, na który mogą spoglądać i czerpać z niego wzór inne ośrodki duszpasterskie.

W żadnym z punktów dokument nie wspomina o możliwości odebrania tytułu bazyliki mniejszej, gdyby wyżej wymienione warunki nie były spełniane czy notorycznie lekceważone. Możliwość zabrania tytułu z pewnością byłaby czynnikiem mobilizującym do wypełniania powierzonych zadań i obowiązków, dokument jednak zakłada dobrą wolę i ciągłe działanie na rzecz rozwoju, a nie stagnacji.

²⁷ *Domus Dei* cz. IV nr 2 i 3.

²⁸ B. NADOLSKI. *Bazylika*. W: *Leksykon liturgii* s. 142.

BIBLIOGRAFIA

- Dekret Kongregacji Obrzędów dotyczący tytułu Bazyliki Mniejszej. W: Posoborowe Prawodawstwo Kościelne. T. 2 z. 2. Warszawa 1970 s. 252-259.
- FILARSKA B.: Początki architektury chrześcijańskiej. Lublin 1983
- FILARSKA B.: Początki sztuki chrześcijańskiej. Lublin 1986.
- JAN PAWEŁ II.: Encyklika *Ecclesia de Eucharistia* Ojca Świętego Jana Pawła II do Biskupów do Kapłanów i Diakonów do Zakonników i Zakonnice do Katolików Świeckich oraz do wszystkich ludzi dobrej woli o Eucharystii w życiu Kościoła. Poznań 2003.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. *Domus Dei*. Dekret o tytule bazyliki mniejszej. „Anamnesis” 14: 1997/98 s. 9-12.
- Konstytucja o Liturgii Świętej *Sacrosanctum Concilium*. W: Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst polski, nowe tłumaczenie. Poznań 2002.
- LUFT A., FILARSKA B., KOSECKI B.: Bazylika. W: Encyklopedia katolicka. T. 2. Lublin 1985 kol. 149-153.
- NADOLSKI B.: Bazylika. W: Leksykon liturgii. Oprac. B. Nadolski. Poznań 2006 s. 139-142.
- NADOLSKI B.: Titulus. W: Leksykon liturgii. Oprac. B. Nadolski. Poznań 2006 s. 1593-1594.
- Obrzędy poświęcenia kościoła. W: Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza. Katowice 2012 s. 25-37.
- Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego. Poznań 2006.

BAZYLIKA MNIEJSZA JAKO CENTRUM ŻYCIA LITURGICZNEGO

Streszczenie

Dekret *Domus Dei* zbiera normy i życzenia Kościoła nie tylko względem tych kościołów, które zostaną obdarzone tytułem bazyliki mniejszej, ale także świątyń, które już posiadają ten przywilej, aby realizowały założenia i obowiązki wynikające z papieskiej nobilitacji. Dekret ten zakłada zwiększenie wymagań stawianych przyszłym bazylikom mniejszym, aby zahamować nadmierne rozpowszechnianie się tego przywileju. Patrząc na praktykę w Polsce, trudno zauważyć zahamowanie tego procesu, a nawet można pokusić się o stwierdzenie, że jest wręcz odwrotnie. Coraz więcej kościołów otrzymuje ten tytuł, nie zawsze spełniając podstawowe wymagania stawiane względem każdego kościoła, nie mówiąc już o tym, od którego żąda się, by był centrum i wzorem życia liturgiczno-duszpasterskiego.

Wśród oczekiwań stawianych kościołom, które starają się o tytuł bazyliki mniejszej, nie ma szczególnie trudnych do zrealizowania warunków. Właściwie każdy ośrodek życia parafialnego powinien w sposób minimalny realizować wymagania, jakie stawia się bazylikom mniejszym. Wyróżnienie, które nadaje się przez tytuł bazyliki mniejszej, ma jednak ciągle pobudzać do pracy i zaangażowania na polu liturgii. W ten sposób ma wyrażać się pierwszeństwo wśród tych, którzy działają w duchu posłuszeństwa Kościołowi, wyrażonemu w przestrzeganiu normom prawa liturgicznego. A jest to cichy wyraz miłości i jedności z Widzialną Głową Kościoła, na który mogą spoglądać i czerpać z niego wzór inne ośrodki duszpasterskie.

W żadnym z punktów dokument nie wspomina o możliwości odebrania tytułu bazyliki mniejszej, gdyby wyżej wymienione warunki nie były spełniane czy notorycznie lekceważone. Możliwość zabrania tytułu z pewnością byłaby czynnikiem mobilizującym do wypełniania powierzonych zadań i obowiązków, dokument jednak zakłada dobrą wolę i ciągłe działanie na rzecz rozwoju, a nie stagnacji.

Słowa kluczowe: bazylika, bazylika mniejsza, prawo liturgiczne, formacja, prezbiterium, *Domus Ecclesiae*.